

Mønge og møngerne

Om godtfolk og kunstnere før og nu

i landsbyen på grænsen mellem Vejby og Valby sogn

Af Viggo Bentzon

Østen for solen og vesten for månen og lidt forbi Lars Tyndskids mark, ligger der en lille landsby. Den hedder Mønge. Den ligger meget langt ude i Vejby-Tibirke sogn, faktisk yderst mod øst.

Der har den ligget i mange, mange år.

Første gang man hører om den er i 1185. Da giver en bonde herude sit jordiske gods til Ebelholt kloster for at komme i himmelen - arvingerne må have været henrykte! Det skal her notes, at i nabobyen Valby har de haft rigtigt mange ugudelige syndere, de er nu alle i himmelen, for her ejede klosteret hele byen.

Der er mange bud på, hvad Mønge betyder, alt lige fra møding til smal og tynd. Personlig tror jeg, det har noget at gøre med, at byen ligger på en bakke, en ryg - en mønning - men det har jeg kun fra mig selv.

I 1797 lå der en hel masse gårde på hver side af gadejorden i retning øst-vest. I midten lå forgængerne til smedjen og vores hus, en rigtig wildwest by. Byen har været større end Helsingø på et tidspunkt.

Et tårn til oplysning

Mønge havde for ca. 100 år siden syv store gårde, de lå omkring en lille gruppe huse koncentreret i midten af byen. I disse huse boede der håndværkere. Vi havde en smedje, en skrædder, en tømrer - der kunne lave møbler, kareter og også kunne male - og en murer.

Byen har været levende, og der har boet rigtigt mange mennesker med alt, hvad heraf følger.

Kædet den 4. maj 1912 'et betydeligt betragte
frugtende pga. at disse flere blomster.
Kædet blomster ligner 'Spillens p' og i blomster
alligevel Kristofle sigt de ligner flagellum

Det er stadig at se at ligner
kædet sammen med blomster

Fra Viggo Bentzons skitsebog.

Ved at forhøre mig hos de lidt ældre kan jeg regne ud, at byen har bestået af 150-160 individer, karle, piger, bønder og børn.

Forholdene har været barskere dengang, men det kunne jo ikke forhindre, at smeden spillede op til dans i sommeraftenerne, og Møngerne har nok haft det rigtigt hyggeligt.

I dag er vi omkring 30 mennesker i landsbyen, og der bliver ikke længere spillet op til dans på lørdagene. Udover vore pensionister, en enkelt kunstmaler, en bondemand og en stoftrykker, arbejder alle udenfor byen. Der har været en samhørighed i landsbyerne dengang, som desværre mere og mere bliver en mangelvare.

For lidt over 100 siden var der nogen i Mønge, der syntes, at man i landsbyen var for uoplyst og så for lidt til den vide verden. Så derfor besluttede sognefogeden og bondemanden Hans Jensen af Mønge at bygge et stort trætårn ude på bakken syd for byen.

Så drog man om søndagen ud og så verden fra tårnet. Man kunne se de stolte sejlskibe sejle ud i den store verden - man kunne også se Frederiksborg Slot imod syd, og samtidigt kunne man så holde øje med sine jorder. Den slags giver tryghed.

Hans Jensen plantede også en skov omkring tårnet, så behøvede man ikke gå så langt, hvis man også ville se en skov. Fundamenterne til tårnet ligger derude endnu. Plus en sten, der fortæller, hvornår han plantede skoven - det var i 1885.

Hans Jensen har en stor gravsten på Vejby kirkegård. Den forestiller et træ.

Sognegrænse i sovekammeret

Mønge var og er en mærkelig by. Den er delt imellem to sogne. Faktisk går den gamle kommune- og den nuværende sognegrænse tværs igennem vores hus. Det var oprindeligt murerens hus, og han lurede meget på, hvordan skatten så ud i henholdsvis Helsing-Valby contra Vejby-Tibirke kommune. Hvis den var lavere i den ene kommune, gik han til sognefogeden og sagde, at nu havde han flyttet sin seng, fordi det trak så forfærdeligt, der hvor han havde sovet de sidste fire år.

Han betalte nemlig skat i den kommune, hvor hans soveværelse lå...

Vi stemmer stadigvæk i hver sit sogn i Mønge.

Det må have været en underlig situation med denne opdeling. Her kunne være stor forskel på præst, skole, sogneråd og sognefoged. I sådan et lille samfund må det have virket splittende, og jeg har stadigvæk ikke fundet nogen forklaring på fænomenet.

En meget hurtig middag

Jeg vil nu fortælle lidt om de mennesker, jeg kendte og kender fra Mønge.

De første, vi kom i kontakt med, var Hanne og Hans Richter. De var og er stadig kunsthåndværkere og bor i Mønges ældste hus, den gamle smedje. De lavede stoftryk, og de havde en skøn mannequin placeret i vejkanten på den modsatte side af vejen.

Selv om jeg godt vidste, at det var en dukke fik jeg tit et chok, når luften greb i gevanterne, og hun kom til at se helt levende ud. Hun var også god til at regulere trafikshastigheden.

Allerede samme år vi flyttede herop, var Hans og Hanne med til at patinere kostumer til Peter Brookes filmatisering af »King Lear«. Karen og jeg lavede costumes treatment på filmen.

Hans og Hanne har ellers verdensrekord i verdens hurtigste middag. I slutningen af tresserne og starten af halvfjerdserne var det en kunst at rense denatureret sprit igennem trækul.

Hans var blevet en ren mester, og en dag kom han over til mig med et nyt produkt.

»Smag på det, er det ikke godt! Det har kun været én gang igennem kullene«.

Det smagte præcist af ren og uforfalsket denatureret sprit. Hans kunne ikke længere smage det, han havde vænnet sig sådan til smagen.

Tilbage til middagen: Vi ankom, fik en velkomstdrink, satte os lidt groggy ved bordet, fik et glas rødvin, og så var festen slut. På dette tidspunkt var de fleste faldet om på gulvet eller forskellige steder i huset. Jeg var den sidste, der var ved bevidsthed, da jeg

kravlede ud af havedøren og hjem igennem hækken. Da var der gået 14 minutter siden vi kom. Maden var totalt urørt.

Hans havde syntes, at han ville stramme lidt op på promillerne, så det har nok været en 80% velkomstdrik og 72% rødvin - her kan man virkelig tale om fast food.

Da hønsehuset væltede

Så er der Ellen og Christian Andersen af Bovbjerggård.

Ellen er også tredje generation, og Ellens moder, Anna, levede indtil 1990. Christian havde en hund, der hed Bjørn. Den kunne fange løbske kvier. Den hund tales der stadigvæk meget om.

Ellen er den sidste rigtige repræsentant for bondekulturen i Mønge, til trods for hun ikke er 14 mere, passer hun selv sin store have og sine høns, som hun altid har gjort.

Ellen er kusine til Bernhardt. Bernhardt Larsen er tredje generations Mønger, søn af Ingeborg og Otto Larsen. Hans bedstefader hed Peter Larsen, og han opkøbte alle de små lodder der blev tilovers efter udflytningen, især fra Trækholmgård. Han var også tømrer og byggede værkstedet.

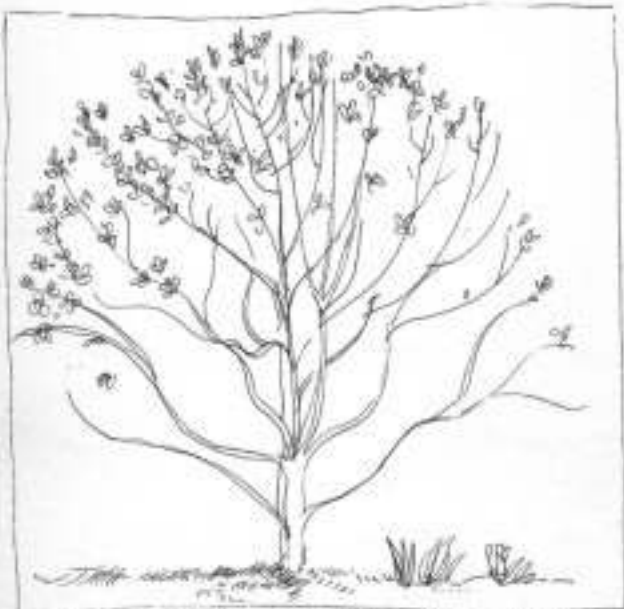
Bernhardts oldefar var fra Ørby og hed Jens Larsen. Han havde deltaget i 1864 og var Dannebrogsmænd.

Bernhardt selv er udlært både som tømrer og møbelsnedker. Hans møbler står på kunstindustrimuseet og bl.a. møbeldesigneren Roald Steen Hansen har benyttet Bernhardt mange gange. Møblerne på Storm P. museet er lavet af Bernhardt.

Bernhardt kunne i øvrigt berette om landbruget i 30erne. Alt foregik med hest og håndkraft. Han gav selv et nap med i høsten. Kornmarkerne blev slået med le og negene sat op med håndkraft og igen kørt i lade af rigtigt levende heste. Det kan godt være, det har været tungt, men det har været mere interessant og landskabet meget smukkere.

Markene var mindre, og derfor har landskabet også været mere varieret. Det ses på Ekelunds billeder, og jeg kan huske det.

I dag kører én mand alle jordene omkring Mønge. Poul Jensen fra Egetofte.

6. maj. 1912. Tulipantræet er en sprøget hvidt træ!
For 11 år siden da vi så det første blomst på det
træet vi al nogen havde tænkt sig på at
afgrænse - så smukt og så det var med denne
frie blomst i en eller anden søde lort - Tulipanen
i det lille træ har formet sig de står i det blomst
gæmte med kun på træet mangler på frugtfuld

Fra Viggo Bentzons skitsebog, Tulipantræet.

Ingeborg, der altså var mor til Bernhardt, var en rigtig Nord-sjælland, og hendes dialekt var klokkeren. Hun gik med stivet, kridhvidt forklæde og hårnnet. Uanset om hun muggede ud i hønsehuset eller rensede fisk til saltning, var hun lige fin og ren.

A propos hønsehus: Vi havde en lille gravhund, den løb en dag ned for at se, hvordan hønsene havde det. De havde det godt, men under den efterfølgende jagt væltede hønsehuset, og forsikringen måtte træde til.

Ingeborg bar næsten ikke nag.

Bernhardt byggede hønsehuset op - ligesom han står for mange af husene i Mønge.

Bernhardt fyldte 85 i november.

Lange arbejdsdage

Ingeborg fortalte i øvrigt, at i gamle dage, da Møngevejen stadigvæk var en grusvej, var det helt almindeligt, at hun som håndværkerkone kørte ud med materialer og mandskab - helt til Gil-leleje - med hestevogn.

Der hørte både hest, stald og vogn til snedkeriet. Hun kørte så hjem og lavede frokost. Derefter af sted igen, og så til sidst hentede hun folkene om aftenen. Arbejdstiden har nok ikke været otte timer om dagen i sommerhalvåret.

Mens Ingeborg levede var der ingen i Mønge, der så meget som rørte eller tænkte på at røre et stykke værktøj i kirketiden mellem kl. 10 og 12 om søndagen.

I slutningen af tyverne flyttede Mogens Falk Jensen til Egetof-tegård. Mogens broder, Jørgen, ejede bogforlaget Athenæum og galleriet af samme navn.

Han var kendt for sine gode bøger og gode udstillinger. Selv har jeg som ung maler set mange gode udstillinger hos ham.

Om det har haft nogen afsmitning på byen med hensyn til de mange kunstnere, der kom og gik i byen, ved jeg ikke, men det ligner en tanke.

Mogens havde i øvrigt høfeber og astma, og den gode sunde, landlige luft med masser af pollen havde han vistnok slet ikke

godt af. Han ejede på et tidspunkt to gårde i Mønge - Egetofte og Sommerhøj - og var derfor proprietær.

En rigtig Lady

Vi havde også en rigtig Lady i Mønge: Gerda Thornton.

Hun var gift med Lord Thornton i London, og her boede hun om vinteren sammen med »Lorden«.

Om sommeren boede hun sammen med Mogens på Egetofte i Mønge. Hun havde faktisk to mænd - en ordning begge mænd tilsyneladende var fuldt tilfredse med.

Hun kørte engelsk indregistreret bil, og hun kunne få Halfdan til at bringe varerne ud.

Gerda havde et hestestutteri og en rideskole, der blev kørt med engelske traditioner og stramhed.

Hun ville gerne bestemme, hvor skabet skulle stå, og da Bernhard og Ada (Bernhardts første kone, hun bor stadigvæk i Mønge), skulle bygge deres eget hus, havde Bernhard allerede støbt fundament og kælder, da der blev ringet fra Egetofte.

Det var Mogens:

»Bernhard, kan du ikke flytte huset tredive centimeter længere tilbage, dit hus vil komme til at ligge sådan, at Gerda vil komme til at se hjørnet fra sovekammervinduet.«

Bernhardt flyttede ikke sit hus, men som hans fader sagde: »Vi kommer nok ikke til at lave så meget for Egetofte i den nærmeste fremtid« - og det kom til at passe.

Gerdas og mit første møde forgik på denne måde:

Jeg var ved at kalke vores hus ud imod vejen, da hun kom kørende forbi. Hun standsede, rullede vinduet ned og sagde:

»Det var sgu' på tide!«

Så rullede hun vinduet op og kørte videre.

Vi blev senere rigtigt gode venner, og til hendes 80 års fødselsdag gik Karen og jeg op og gav hende en flaske whisky.

Hun modtog os begejstret med ordene:

»Endelig! De andre idioter har kun givet mig gammel dansk, og det kan jeg ikke fordrage.«

Hun åbnede straks flasken og tog sig et ordentligt glas.
Os bød hun på Gammel dansk!
Hun nåede næsten at tømme hele flasken, inden vi gik hjem.
Hun sagde ved afskeden:
»Det er mærkeligt, som det ikke bider på mig mere«.
Vi måtte dog støtte hende til døren.
Hun havde fornat og hendes hjem var fuld af den dejligste kunst bl. a. Poul Ekelund og Vontillius.
Mønge var dengang et ægte matriakat, magten deltes imellem Ingeborg og Gerda.

Gavtyven Børge

Vest for vores hus boede Børge Johannesen, han var mildt sagt noget af en gavtyv. Han var gammel vognmand, men da vi flyttede herop arbejdede han på Høvelte kaserne.

Børge var begyndt at blive noget tyndhåret i toppen, så han havde i lang tid barberet det tynde hår væk samtidig med den øvrige barbering. Så alle på arbejdspladsen kendte Børge som den flenskaldede Børge.

Så fik han en god idé!

Han sad hver frokost i kantinen og smurte en hemmelig eliksir på issen - og se, det hjalp! Håret begyndte nu tydeligt at vokse ud, han barberede det nemlig ikke længere.

Eliksiren blev en kæmpesuccés - han solgte mange, mange flasker.

Se, Børge boede vest for os, men samtidigt syd for Gerda.

Han havde på den side, der vendte op mod Egetofte og Gerda, en række popler. På et tidspunkt blev de så store, at de skyggede for hendes udsigt. Hun bad ham så om at fælde dem. Det ville han ikke gerne, men da han blev tilbudt 200 kr. for det, hjalp det.

Han fældede poplerne, men plantede omgående en ny række på samme sted. En sikker investering!

Børge var snu i pengesager, men det gav et noget anstrengt forhold til Egetofte.

Den 10. maj forklædte store søer & store & får vist
færd. Læserens står lige ad spring ad - brygger
en helt øde - De fleste katte, datter lige op.
Lige for de sidste par dage vand meget vand, kald
& ligende, men kl. 16.00 skinnede solen

Fra Viggo Bentzons skitsebog.

Byen samles til høstfest

I starten af halvfjerdserne købte Birgit og Niels Rasmussen Sommerhøjgård. Det havde været en statelig, stor stråtekt gård, men den 11. juni 1959 brænde den.

Dengang brændte gårde altid den 11. juni eller 11. december - der var orden i sagerne dengang!

Da de flyttede ind, havde den tidligere ejer genopbygget lade og stald, og derudover to mindre arbejderbygninger.

Stuehuset var påbegyndt, men lå hen som ruin. De flyttede derfor ind i en af arbejderboligerne.

Nu fulgte der nogle rigtig gode år.

Niels og Birgit var gæstfri og generøse mennesker, vi havde alle børn i næsten samme alder, og de havde rige muligheder for at tumle sig på de mange tønder land og skov.

Byen samlede igen til høstfester, og vi havde da også alle været med til at skabe det gode sammenhold. Man fik pludselig en fornemmelse af, hvordan det gamle bondesamfund havde fungeret.

Vi flyttede til Mønge den 16. april 1968.

Hanne Richter kom straks over med en blomst, og Halfdans kommis, Dan, stod samme dags eftermiddag ved vor dør med en flaske mad-sherry og et langt digt, som i sin enkelthed gik ud på, at vi måtte købe lige så meget, vi ville i hans forretning på klods, vi skulle nok komme til at betale. At berette om Halfdan og hans forretning kræver mere plads, end vi har her.

Det er gået med Mønge, som det er gået med andre landsbyer i landet - landbruget er blevet mekaniseret, gårdene bliver nedlagt og folk flytter.

Kunstnere rykker ind

Nu lidt om kunstnerne:

Mønge ligger meget smukt og fredeligt, og som det er gået med andre smukke steder, rykker kunstnere og kunsthåndværkere ind.

De kan skabe deres produkter alle steder, og det har været billigt. Det er set i Nordjylland og på Bornholm. Med bil og flyvebåde er potten ved at vende igen, billigt er her nok ikke mere.

Medens Tisvilde i mange år havde været arnested for allehånde kunstnere, havde Mønge hidtil været fredet.

Efter krigen skete der så noget.

Først kom Egill og Jonna Jacobsen.

Egill var sammen med Bille foregangsmænd indenfor den abstrakte tradition i Danmark:

Faktisk var det første abstrakte billede, som Statens Museum købte, et af Egills.

Jonna var en kendt og værdsat keramikker med helt sin egen autensitet.

Med sig bragte de Bille og Agnete Therkildsen - de boede på første sal på Møngevej nr. 57.

Det er mærkeligt og dejligt at tænke sig, at mange af de fremragende, abstrakte billeder Bille og Egill Jacobsen lavede i 40-50'erne, er blevet lavet her ude på bøhlandet.

Poul og Birthe Ekelund kom til Mønge i 1948.

De havde boet i Birkerød før, hvor de kom meget sammen med maleren Holger Kabel, og da han flyttede til Valby i den gamle rytterskole fandt Poul og Birthe ud af at købe hus i Mønge.

Poul og Birthe Ekelund lavede atelier i begge ender af huset, og her arbejdede de så.

Poul Ekelund var meget trofast overfor motiverne, og det er stadigvæk en overraskelse for mig at opdage, at vi har malet de samme motiver når jeg tid til anden støder på hans billeder. Udsigten fra vores nuværende sovekammervindue hænger nu på Statens museum.

Der var ikke mange penge at rutte med, og da Pouls Ekelunds fader var gartner, blev der lavet en stor køkkenhave.

Der blev også lavet et jordhus til opbevaring af grøntsager og frugt. Det har vi endnu og benytter flittigt. Haven blev også plantet til med de mest eksotiske træer og buske og med mange spændende blomster, herom senere.

Som før sagt - pengene var ikke store, og jeg erindrer Agnetes bemærkning: »Om søndagen gik vi over til Ekelunds og hørte koncert, de havde nemlig radio«.

Det giver ligesom standarden for kunstnernes materielle rigdom. Jeg har aldrig oplevet Egill Jacobsen og Poul Ekelund i Mønge. De var flyttet, før vi kom der.

Udover de førnævnte boede her også andre malere, Erik Ortwad, som også var medlem af Cobra, boede hos Ingeborg og Otto (vores snedker/tømrer) i fire somre.

Hans Bendix og familie boede på Egetofte, der tilhørte Mogens Falk-Jensen.

Og på Egetofte boede også Jeppe Vontillius, og han har på et tidspunkt også boet i vores hus.

Han får mig til at huske Mogens Andersens historie fra Rostrup Bøyesens malerskole:

Da Jeppe præsenterede sig, svarede Rostrup Bøyesen:

»Ikke noget med Von her – slet og ret Tillius«.

Og så en om Mogens Andersen:

Da Asger Jørgensen kaldte sig »Asger Jorn«, sagde Søren Melson, som på det tidspunkt var malerkammerat med Mogens Andersen:

»Så skal du sgu' hedde Mogens And«.

Asger Jorn kom også i Mønge og fiskede i moserne imod syd, så der har været en god kunstnerisk atmosfære herude.

Vi stjal Albertes barndomshjem

Vi havde købt huset af Lulu Gauguin og Thomas Winding.

Lulu var forfatter og journalist.

Thomas er maler, forfatter og instruktør.

Lulu er mor til komponisten og musikeren Aske Bentzon, som er vor nevø, og til sangerinden Alberte.

Lulu var barnebarn til maleren Paul Gauguin, hendes forældre Jean og Sys Gauguin havde sommerhus på Pyramidestien, huset hedder »Knokkelro«, og det tilhører stadig familien.

Alberte sagde altid til os, da hun var barn:

»Her er de mennesker, der stjal mit barndomshjem«.

Thomas Winding var skyld i, at Karen og jeg kom ind i filmbranchen.

Han fik os hyret som scenograf/rekvisitør på en TV-serie, Lulu havde skrevet og han instruerede - og i den TV-serie debuterede Lars von Trier som barnestjerne!

Adrian, min broder, lavede musikken.

I vores hus boede også andre kunstnere.

Poul Ekelund blev leder af Gøteborgskunstscole i starten af tresserne, og i den tid blev huset tit udlejet til forskellige kunstnere.

Erik Ortwad boede der i en længere periode, og Hans Bendix med familie boede her også.

Jeg erindrer, at jeg engang på en udstilling talte med Karen Bendix om, hvor vi boede.

Jeg fortalte, at vi boede i Mønge.

Hun sagde:

»Nej, det gør du ikke, det hedder Lundebjerg.«

»Men det er telefoncentralens navn.«

»Sludder, det hedder Lundebjerg.«

Når jeg bliver gammel vil jeg også være påståelig.

Sjælens have

Jeg har før nævnt haven i Mønge.

Vi flyttede derop den 16. april, og alt var i sin vorden og udspring.

Haven så ganske almindelig ud uden blade. Det blev et rigtigt eventyr, hvor tingene tryllede sig frem for vore forbavsede øjne.

Alle slags træer og buske lavede dagligt deres nye optræden, det var en kæmpe oplevelse.

Jeg bruger denne oplevelse som en slags metafor for, hvad der foregår inden i os kunstnere.

Når vi knokler rigtigt med tingene, så dukker de mærkelige ting op fra vor sjæls værende, men uudforskede have.

Motivmæssigt kom mødet med Mønge til at betyde meget for mig.

Jeg gled langsomt væk fra abstraktionen til en dansk impressionisme. I starten som små dagbogs billeder - senere mere åbent.

Jeg var en slags skabsnaturalist.

I 1980 tegnede arkitekten Mogens Breyen et atelier til mig, og det har jeg benyttet flittigt.

I starten syntes jeg, det var så stort og skræmmende, at jeg blev oppe i mit lille loft-atelier. Så flyttede jeg derned, men stod henne i det ene hjørne i et stort tomt og meget ryddeligt rum og malede små malerier.

Så tog familien alt mit rod og flyttede det derned - det hjalp.

Jeg havde det ligesom en hund, der skal have flyttet sit gamle tæppe med for at føle sig tryk.

Ferie i Heilmanhus

Vi har altid haft en tilknytning til Tisvilde. Jeg er født i Hornbæk, men efter min bedstemors død, kom jeg der ikke mere. Min far og hans første kone, Michala, lejede først Heilmanhus i Tisvilde i 1928 og købte det for 8.500 kr. i 1932.

Allan Heilman var klitfoged og flyttede med jobbet til Skagen. Heilmanhus er det sidste hus på venstre hånd, det sorte hus oppe på skrænten. Det har en dør ud til ingenting - den bruges dog ikke mere.

I 1930'erne kom der en utrolig masse spændende mennesker i huset, ikke mindst indenfor musikmiljøet, bl.a. Sigurd Racher. Han var amerikaner, og han var en af de få, der spillede klassisk musik på saxofon.

Min far, der var komponist, skrev et stykke til ham.

Hornbæk var det rige sted - Tisvilde var fattigrøvenes sted. Akademikere og intellektuelle var ikke rige dengang. Derfor flyttede mange af dem til Tisvilde - sådan er det vistnok ikke mere.

Min broder Adrian ejer i dag huset. Han bruger megen tid på at tjære og male det, og til beroligelse for alle, kan jeg fortælle, at i slutningen af tresserne fik det en stor forankring ind i skrænten - det var simpelthen ved at skride ned på vejen.

Karen og jeg boede i huset hver sommer, indtil vi flyttede til Mønge.

Vi holdt af at holde ferie sent, og blev ofte heroppe ind i det

Udsigt fra Mønge mod Valby kirke. Fra Viggo Bentzons skitsebog.

begyndende efterår. Huset havde ikke el dengang - så det kunne være noget af en oplevelse at gå op ad den lange trappe med regn og vind susende om ørerne.

Vi har alle set Hitchcock's »Psyko« med huset på bakken. Lydsiden i Heilmannshus, når vinden står på, er ret ekspressionistisk.

I mine unge år kom jeg gennem en årrække sammen med Rasmus Navers datter, Kim.

Rasmus var bogforlægger, men derudover var han vel egentlig den første rigtige PR. mand i Danmark. Han styrede »Den Frie Udstilling« og »Grønningen« i mere end 30 år, og han kendte alle kunstnerne.

I de år havde jeg min gang i Lundene, hvor Rasmus havde sommerhus. Jeg nåede at møde mange af de malere og forfattere, der boede her. Desværre må jeg sige, at jeg kom - og de døde.

Jeg fik dog en del gode anekdoter fra Rasmus. Her er en af dem:

Rasmus Naver havde en stor motorcykel - vistnok en Harley. Rasmus og Carl Jensen var på vej til Tibirke. De snakker undervejs. Efter Helsingø bliver Carl meget tavs på bagsædet, og Rasmus tror, han er sur. Vel fremme ved sommerhuset ser Rasmus sig tilbage - ingen Carl!

Rasmus havde simpelthen tabt ham i svinget ved Tinghuset i Helsingø.

Disse malere og tegnere var utrolig venlige og meget spændende at møde. Hans Bendix og Carl Jensen var gode hurramænd for en ung tvivlende kunstner, som jeg var dengang.

Jeg mindes dem med stor glæde.

Hugo Liisberg, som jeg også kendte, havde får i Lundene dengang, og de åd københavnerens små træer. Desværre er fårene væk nu - det så kønnere ud dengang.

Nu er Lundene blevet mere til »skoven«. Men det er jo et andet projekt.

Kunstnervennerne

Mine venner i det kunstneriske her på egnen var først og fremmest Vibeke Alfelt og Lars Åkirke, Agnete Therkildsen og Ejler Bille. Vi kendte hinanden lidt på forhånd.

Lars havde lånt mig to kroner nede i Tisvildeleje til at købe to rødspætter for. Han påstår, at jeg ikke har betalt dem tilbage - men det ved jeg, at jeg har - ellers havde vi ikke været venner i dag.

Lars ser med stor alvor på den slags.

Vi var også så heldige at have separatudstillinger sammen i »den frie udstillings bygning«.

Senere udstillede vi sammen i kulturhuset i Helsingø.

Vi var også indblandet i Helsingø kunstforenings skabelse under Mary Larsens strenge ledelse.

Siden har vi mødtes en del privat.

Jeg må fortælle en lille historie fra vores udstilling i Helsingø kommunes venskabsby Alvesta.

Vi har i år haft denne by som venskabsby i 25 år.

Lars, Vips og jeg tog derop, og vi lavede en udstilling som et slags kulturudveksling.

Der var ikke mange besøgende, men til gengæld en anmeldelse der lød sådan:

»Den ene er besat af heste (Vips), -
den anden er besat af stole (Viggo),
og den tredje er bare besat!!

Agnete og Vips er desværre døde nu.

De var nogle gode kunstnere og fine mennesker. Agnetes billeder blev yngre og yngre, som årene gik.

Til trods for, at det økonomisk gik Ejler og Agnete bedre og bedre brød Agnete sig ikke om at bruge penge til pjat.

Hun genbrugte gamle rammer og lærreder, og jeg hjalp hende på et tidspunkt med at lave nogle indramninger til hendes collager, så indholdet ikke pludseligt rutschede ud på gulvet. Jeg tror nok, at hun syntes, at det var lidt overkill.

Agnete købte gerne sit tøj hos Frelsens hær, og jeg må indrømme, at hun så yndig ud som firsårig i et par børnesandaler fra halvtredserne.

I det hele taget var Ejler og Agnetes kunstner venner, gruppen omkring Martsudstillingen, folk der var rare at være sammen med - alvorlige, arbejdsomme og beskedne. Optaget af deres kunst - ydre materiel prunk og pragt var ikke deres stil. Det var Henry Heerup, Jeppe Vontillius, Arne Johannesen og mange andre.

Til Ejlers 75 års fødselsdag havde Agnete skrevet en hyldestsang. Melodien havde hun fundet i en norsk salmebog, og hun spillede selv for på deres gamle piano forte, og det havde ikke været stemt de sidste 14 dage.

Vi sang alle med, selv om ingen af os kendte melodien, og man kunne her sige, at hver fugl virkelig sang med sit næb og alle var meget glade og rørte.

Lars og Vips var også mestre i at lave store fester.

Her kom alle lige fra Bohr og Knud W. Jensen til købmand Klint. Vips var mester i at styre disse mega arrangementer, og Lars er en dejlig taler. Som nogle af highlightene husker jeg deres sølvbryllup.

Vi skulle komme og overraske dem om morgenen med musik og sang. Lars kom ud på balkonen og sagde:

»Hvor blev I af - jeg har ventet siden klokken seks«.

Og til Vips sagde han senere i sin tale til hende:

»Min kone er meget smuk. Det er jeg også. Den slags smitter af«.

Det skete, at Lars, Vips, Karen og jeg drak os lidt fuldere end etiketten tillader, og vi var tvunget til at tage en vogn hjem.

Engang forlangte en vognmand 50 kr. forlods for at tage os med, idet han var bange for, at vi skulle blive syge i bilen.

Lars gav ham 100 kr. og sagde så til os, at så skulle vi brække os ud over instrumentbrættet. Chaufføren kørte os hjem uden ekstrabetaling.

Scherfig skabte fuore

Jeg springer nu lidt i det:

I 1971 var jeg scenograf på Hans Scherfigs »Den forsvundne Fuldmægtig«.

Jeg var også scenograf på »Det forsømte forår«, men det har jo ikke noget med Tisvilde at gøre. Jeg skulle finde stederne »locations«, som det hedder på godt dansk.

Selvom historien foregår her, er Tisvilde by ikke god at filme i - den ligger for spredt.

Den historiske kro, der spiller en vigtig rolle, var brændt, så vi måtte finde på nogle andre steder.

Vi fandt Kikhavn, den er mere koncentreret og ret romantisk.

For at skaffe tilladelser til at filme dér, var jeg rundt og tale med beboerne derovre, og de sagde:

»Kommer I nu igen!!«

Bjarne og Astrid Henning Jensen havde lavet »Ditte Menne-skebarn i 1947...

Tiden går hurtigt herude på landet.

Den historiske kro blev bygget op på et tilfældigt hus i Kikhavn. Og filmet indvendigt på Torup Kro.

Hageholms bil kører stort set altid ned ad bakke. Det skyldes, at

Tisvildeleje strand. Fra Viggo Bentzons skitsebog.

koblingen næsten omgående røg, så læg mærke til hvor glade vi var for udsigtsbakken. Der kører Karl Stegger bort - nedad.

Det var et helvede at slæbe den bil rundt fra sted til sted. Vi brugte naturligvis bakkerne, som jo er så fint beskrevet hos Scherfig.

Men jeg brugte også lokale folk til at hjælpe mig.

Jeg ved ikke hvor mange, der husker slagter Danielsen.

Der stod Danilesen på døren, men det var en stavfejl, han ikke gad gøre noget ved.

Det påstås, at han egentlig bare hed Nielsen - men fordi folk altid sagde:

»Da´ Nielsen« kalde han sig Danielsen.

Gert Fredholm, der var instruktør på filmen, ville gerne have,

at da vi sprang Mogensen i luften på Amager fællede, så skulle man kunne se, at det var ægte indvolde, der spredtes til alle sider.

Jeg havde bygget en vellignende dukke, og den ville jeg gerne have fyldt op med griseindvolde.

Jeg henvendte mig til Danielsen og hans svend Jørgen, de var nemlig rigtige slagtere og kunne skaffe alting.

Der skete nu det, at det trak lidt ud med optagelserne på fællede, så jeg havde tit opringninger fra en let overrislet Danielsen, gerne midt om natten, der sagde:

»At nu var han klar!»

Da den store dag kom, kørte jeg ned og hentede en stor sæk indvolde, ubeset.

Da alt var klar til sprængningen, og Karen og jeg skulle til at fylde dukken op med indholdet fra Danielsen, viste det sig at han havde slagtet kyllinger i den uge, så Mogensen farer til vejrs indhyllat i hønsetarme og hønsefødder.

Jeg tror ikke, der var nogen der så det, og jeg talte aldrig med Danielsen om det.

Hans Scherfig var i øvrigt selv tilstede flere gange under optagelserne – og vi talte om den fuore, som bogen skabte, da den udkom.

Den forsvundne fuldmægtig var jo en nøgleroman, og den kom ret tæt på.

Scherfig havde selv boet hos Hageholm i den gamle skole – senere Else Kai Sass's hus.

Hageholms husbestyrerinde, der blev spillet af Elin Reimer, røg omgående på Nykøbing Sjælland.

Og sognefoged Jens Jensens udtalelse til de arbejdsløse fiskere – »Hvornår kan en fisker være arbejdsløs, når havet er åbent?« – er korrekt.

Valdemar Gudmandsen fortalte om de arbejdsløse, at de slog skærver på parkeringspladsen – om vinteren frøs de så meget, at de måtte pakke sig ind i aviser.

Hans Scherfig sagde til mig, at havde han været lidt ældre, havde han nok ikke gået så tæt på, men havde beskrevet det hele lidt mildere.

Sædernes forfald

For 35 år siden var Tisvilde en stor handelsby.

Danielsens Leverpostej, - Frydensbergs grøntsager (vi byttede kantareller fra skoven med grøntsager), Spiegelhauers landbrød (det er nu stadigvæk godt), Friis Jensens ost.

Det var virkelig noget, man kørte langt efter dengang.

Og det bringer mig over til min afslutning, hvor jeg vil komme ind på sædernes forfald - det gør alle ældre mennesker, og jeg vil ikke lade lejligheden slippe fra mig.

Da vi flyttede herop var de små landsbyer ikke udbygget. Vejby var ikke særlig stor - under halvdelen af, hvad den er i dag. Vejby havde alligevel et rigt næringsliv.

Der var manufaktur, frisør, slagter, el-forretning, grønthandler, tre købmænd og en smed.

Byen var lille, men det løb rundt.

I dag har vi heldigvis Ove og Tove, for ellers ville byen da være en ren spøgelsesby.

Det samme gælder med Mønge.

Her var ved gud i himmelen også en købmand - og der var bager i Unnerup, og da de holdt op, blev behovet dækket af en hær af selvkørende handlende.

Der var købmand, bager, fisk, slagter, kaffe, sodavand og øl, og døren stod altid åben, så de lagde selv varerne på plads.

I dag er der ingenting, og da byen for tiden bestemt ikke består af vårharer, og vi har en kilometer til nærmeste offentlige transportmiddel, kan det være hårdt for nogen at blive boende i vores dejlige by.

Vi er godt på vej til at ofre vores små landsbyer på centraliserings alter.

I virkeligheden er det kun de stærkeste med bil og penge, der kan blive herude, men skulle dette ændre sig, åbner der sig helt nye muligheder: kunstnerne vender tilbage, de kræver ikke så meget og behøver ikke flytte sig så langt, og en cykel kan der vel altid blive råd til.

Se det var nye perspektiver.